University of Groningen

La tentation de l'inaccessible. Structures narratives chez Simenon

Veldman, Hendrik

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1981

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Veldman, H. (1981). *La tentation de l'inaccessible. Structures narratives chez Simenon*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

3.1. Conclusion

Libération de l'homme individuel - Le plus souvent, un roman de Simenon raconte la transgression d'une ligne morale ou sociale, la violation de normes imposées par d'autres. C'est le récit du changement existentiel d'un homme ou d'une femme; d'un processus de libération et de ses conséquences; d'une révolte à l'échelle de l'individu contre la mesquinerie ou la tyrannie d'une bourgeoisie stagnante et repliée sur elle-même.

Cette opposition d'un individu se dissociant d'un groupe, implique une classification en personnages mobiles et immobiles; ceux-ci restant en-deça de la ligne de démarcation morale et sociale, ceux-là passant au-delà de cette frontière.

Représentation uniforme de l'histoire - Pour le récit de ce conflit, les narrateurs adoptent en général, un des trois points de vue suivants: l'histoire est racontée, vue de l'intérieur, par le héros lui-même, dans les "romans-noirs", écrits à la première personne; représentée, de l'extérieur par une instance anonyme qui ne manifeste guère sa présence dans le récit, dans le reste des "romans-noirs"; représentée de l'extérieur, mais focalisée sur un homme compréhensif, qui prend parti pour les victimes, les opprimés, les mal-compris, ceux qui souffrent d'un complexe d'infériorité, dans les "Maigret".

Amplification de l'espace vital - Comme chez Simenon l'homme et l'espace dans lequel il vit, sont intimement liés, la narration est le plus souvent actorielle. Pourtant l'auteur prend ses libertés avec la réduction spatiale que cette forme implique en opposant l'ici au lointain, le dedans au dehors, et en rendant transparent l'obstacle qui ferme l'horizon actériel. Il souligne l'importance de l'interaction entre l'homme et les choses qui l'environnent. Le héros se sent généralement protégé par le décor solide et "innocent" que constituent une maison, un quartier ou un paysage ensoleillé. Mais il est tenté par la séduction interdite d'une porte, d'un mur et d'une fenêtre. A certains moments il s'évade dans le décor flottant et souvent "coupable" de la pluie, du brouillard et de l'alcool.

Expérience sensualiste de l'espace - Comme dans la vision de Simenon, l'homme forme, un tout avec l'univers qui l'entoure, l'homme évolue selon l'état de cet univers, créé par des techniques subtiles et représenté d'une façon impressionniste et plurisensorielle. L'auteur déforme les contours des choses en filtrant la lumière, en découpant l'espace en une zone d'ombre et de lumière, et en accordant dans la description des

choses une place plus importante aux couleurs qu'aux formes. Le caractère volatile des odeurs lui permet également de transfigurer le monde environnant, qu'il rend, par ailleurs, plus expansif grâce à des indications sonores.

Le monde proche est évoqué avec une profusion de sensations gustatives et tactiles, qui établissent une union intime et mystique entre hommes et choses. Il en résulte un culte hedonique, une application aux rites du manger et un abandon à l'extase sexuelle rêvée.

Condensation du temps existentiel - Cette conception de l'espace, ne manque pas de détruire la notion de temps: Si un roman de Simenon dresse le bilan d'une vie complète, le passé est condensé en une série d'images, de sorte qu'une juxtaposition spatiale se substitue à la succession temporelle. En Simenon deux métiers se touchent, celui d'un journaliste et celui d'un peintre, la rhétorique du fait divers est subordonnée au travail pictural, les événements ne servant qu'à enfile les images, isolées du peintre.

Symbiose des instances narratives - Une conscience centrale réunit souvenirs et sensations actuelles et estompe souvent les limites entre instance narratrice et instance focalisatrice. En se servant d'une formule modale subtile, l'auteur arrive encore une fois à dépasser les frontières de la narration actorielle. Glissant imperceptiblement du passé au présent et vice versa, il arrive à créer une illusion d'un présent ininterrompu et inachevé effaçant ainsi les limites temporelles.

Rationalisation d'un mythe - Par ces analyses nous avons essayé de définir de plus près et de concrétiser des qualifications vagues et presque mythiques comme "Le mystère Simenon", "Le Cas Simenon" et "L'atmosphère de Simenon", qui prédominent dans la critique de cette oeuvre. Si la production romanesque de Simenon, qui a conquis un si large public, a effrayé jusqu'ici maint chercheur, ce n'est pas seulement à cause de son caractère volumineux, mais aussi à cause de cette mystification facile. Il était temps de la percer.

3.2. *Sommaire de la thèse.*

Samenvatting van het Proefschrift in het Nederlands.

Men kan zich op verschillende manieren bezighouden met het literaire werk van Georges Simenon. Zo kan het object van studie variëren van één roman via een serie tot het gehele oeuvre. De methodes van onderzoek kunnen eveneens verschillen. Er kan aan de oppervlakte worden gewerkt, wat meestal het geval is als men het hele oeuvre van 200 werken wil bestrijken; men kan zich ook verdiepen in één verhaal, wat

vaak tot gevolg heeft dat de resultaten van de analyse een beperkte geldigheid hebben voor andere werken van de schrijver.

Om uit het dilemma te geraken van: oppervlakteonderzoek voor het hele oeuvre of dieptepeiling voor één klein deel ervan, heeft een ervaren statisticus op ons verzoek en op grond van door ons aan hem verstrekte criteria, een kwantitatieve reductie toegepast op het oeuvre van Simenon. De groep romans die werd gekozen, vormt een steekproef die als representatief voor het werk van de schrijver kan gelden. Het voor ons onderzoek gebruikte materiaal is vrijwel geheel gehaald uit deze veertig romans.

Bij onze studie zijn we uitgegaan van de hypothese dat de macrostructuur van het totale oeuvre meestal is terug te vinden in de microstructuur van één bepaald werk: Een veelal eenzame man of vrouw bevrijdt zich met meer of minder moeite uit het keurslijf van een groep waartoe hij/zij lange tijd heeft behoord. Dit wordt dan uitgewerkt in een "Maigret"-versie, waarbij de situatie wordt gezien vanuit de visie van de commissaris, of in een uitvoering "roman noir", waarbij alles wordt beschreven vanuit de optiek van een anoniem verteller of van uit het perspectief van de held zelf.

In het eerste deel van onze studie staan we stil bij elke schakel van de handelingsketen, die van roman tot roman vrijwel identiek is; de held(-in) ervaart een groot gemis in zijn/haar leven. Jarenlang wordt dit tekort gecompenseerd door een aangepast, aan de groepscode onderworpen gedrag, totdat er op zekere dag een ingrijpende gebeurtenis plaatsvindt - een onverwachte ontmoeting of een moord - ; dan ontstaat er ineens een breuk met het tot dan toe geleide routineleven. De held(-in) dwaalt af van de groepsnorm en probeert een nieuw leven voor zichzelf te beginnen, met alle gevolgen van dien: hij/zij ondervindt tegenwerking van of zelfs uitstoting uit de clan; zelf maakt hij/zij een diepe crisis door, door de houding die anderen jegens hem/haar innemen, maar ook omdat hij/zij met zichzelf in de knoop zit: hij/zij heeft te lang tot een groep behoord om de daar heersende mentaliteit geheel kwijt te raken. Ook wordt vaak de keerzijde van deze breuk belicht in het gevoel van vrijheid dat de held(-in) ervaart, in de gewaarwording van eindelijk zichzelf te kunnen zijn. Aan het eind van een roman zijn er vier mogelijkheden: hij/zij keert gelouterd in de groep terug, of hij/zij is zo van kleur veranderd dat hij/zij niet meer past bij het decor van voorheen. Naast deze beide mogelijkheden waarbij er voor de held(-in) een nieuw leven is weggelegd, kunnen de romans eindigen met een totale afbraak van zijn/haar persoonlijkheid: als op een gegeven ogenblik bij de held(-in) de wil groeit om naar de wereld van voorheen terug te keren, is dit om de een of andere reden onmogelijk; en wil hij/zij elders een nieuw begin maken, dan is dat evenzeer tot

mislukken gedoemd. Meestal eindigt de roman in zo'n situatie dan met zijn/haar lichamelijke of geestelijke dood.

In het tweede deel behandelen wij de narratieve aankleding van het handelingsskelet. Successievelijk komen aan de orde de relaties die de verteller heeft met de ontvanger van zijn boodschap, of het nu één der romanfiguren is of de lezer; daarna de betrekkingen die hij onderhoudt met de held als handelende persoon; tenslotte staan we stil bij de beeldafstand waarop en de beeldscherpte waarmee de verteller de romanwereld aan de lezer voorstelt.

Het blijkt dat de beeldafstand in principe klein is, - actorieel, d.w.z. aangepast aan het waarnemingsvermogen van één der romanfiguren -, maar dat de schrijver de actieradius met allerlei geniale middelen weet te vergroten: via het akoustisch of visueel doorlaatbaar of transparant maken van het leefmilieu, het perforeren van wanden, overschrijdt hij de grenzen van het actoriele, wekt hij de illusie van een volledige wereld, zonder het actoriele principe prijs te geven.

De beeldscherpte wordt vaak beïnvloed door drie soorten middelen: architectonische, via een openstaande deur, een raam, een trapportaal; technische, via de telefoon, de radio en de briefpost; tenslotte worden atmosferische sluiers gebruikt voor een synchronisatie van nabij en ver: mist, regen en duisternis. Via deze middelen is de schrijver in staat om een verborgen wereld of een wereld op afstand, tegelijk en contrasterend te laten beleven met de direct waarneembare en ervaren omgeving.

De auteur schept zo een eigen wereld waarin hij vrij is bepaalde zintuigelijke waarnemingen weg te laten, juist te benadrukken of synesthetisch te laten samenspelen met andere, waarin hij het stoffelijke en geestelijke tegen elkaar inruilt, om zodoende een heel nieuwe leefwereld te scheppen. Bij zijn romanheld versmelten ervaringen; heden en verleden lopen door elkaar; vertelinstantie en handelende persoon zijn niet altijd duidelijk gescheiden. Een doort symbiotisch animisme heerst er tussen mensen en dingen en tussen bepaalde mensen onderling. Hun eigenschappen zijn inwisselbaar. In verbeelding en herinnering vloeien onderindingen tijd- en ruimteloos door elkaar. Van het ene boek naar het andere duikt steeds weer hetzelfde type romanheld op in een perpetuum mobile: rusteloos probeert hij als een ontdekkingsreiziger door te dringen in onbekende gebieden van zijn persoonlijkheid, in het maagdelijk mysterie van een vrouw of in voor hem gesloten kringen van de samenleving.